

УДК 159.922:316.61

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2023.15.8>

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЕСТІЙКОСТІ ОСІБ З РІЗНИМ ЛОКУСОМ КОНТРОЛЮ

Олександр Крупнік

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000
e-mail: oleksandr.krupnik@lnu.edu.ua*

Наталія Гребінь

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000
e-mail: nataliya.hrebin@lnu.edu.ua*

У статті представлено результати вивчення особливостей життєстійкості осіб з різним локусом контролю. Створено та емпірично перевірено розширену модель життєстійкості. Групу досліджуваних склали 60 осіб, віком від 19 до 47 років. Серед них 25 чоловіків та 35 жінок. З'ясовано, що найвищий рівень життєстійкості – у осіб з вираженим інтернальним локусом контролю. Інтерналам притаманні високе самоставлення, мотивація досягнення успіху та оптимістичні очікування. Зростання суб'єктивного локусу контролю супроводжується підвищенням таких аспектів самоставлення як: самоповага, самоінтерес, самоприйняття, самокерівництво та саморозуміння. Внутрішній локус контролю співвідноситься із відкритістю досвіду, однак виключає прийняття непоміrkованих рішень, пов'язаних із ризиком. Напротивагу, особам з екстернальним типом локусу контролю притаманний нижчий рівень життєстійкості, що відображається у відчуженні від світу та власного Я, неприйнятті труднощів та, очевидно, браку контролю. Їм характерні занижене самоставлення, мотивація уникнення невдач та песимізм, через призму якого сприймаються події. Екстернальний локус контролю передбачає певну консервативність та вузьке коло інтересів, однак як не парадоксально це може поєднуватись із схильністю до ризикованої поведінки. В дослідженні також здійснено спробу аналізу збалансованого локусу контролю, при якому відповідальність за події розподілена між людиною та зовнішніми чинниками. Особам із збалансованим локусом контролю притаманний порівняно нижчий рівень життєстійкості ніж в осіб з інтернальним типом. Суттєво від екстерналів в загальних аспектах життєстійкості вони не відрізняються. Однак, при цьому є менш песимістичними, більш мотивовані на досягнення успіху та схильні до самокерівництва, тобто планування та організації власної діяльності в напрямі досягнення цілей, контролю власної поведінки. Занижене самоставлення, сумніви та переконання у неспроможності впоратись з певними труднощами зближує цей тип із екстернальним.

Ключові слова: життєстійкість, локус контролю, самоставлення, оптимізм, схильність до ризику.

Постановка проблеми. Кожна людина у своєму житті стикається з труднощами, що потребують від неї неабиякої гнучкості для вирішення проблем. Наявність властивостей, котрі дозволяють ефективно взаємодіяти з навколишнім оточенням в напрямі реалізації власних цілей, та здатності долати негативні обставини, зберігаючи при цьому внутрішній спокій та гармонію. Одні люди легко адаптуються до обставин, беруть ініціативу на себе та досягають успіху. Інші ж, навпаки, мають певні труднощі з адаптацією до ситуацій та схильні уникати зайвого ризику.

В зарубіжній психології вивченням життєстійкості займались С. Мадді, С. Кобейса, Д. Кошаба, С. Хобфол, Д. Кутейль, А. Антоновський. У вітчизняній психології – О. Чиханцова,

Т. Титаренко, Т. Ларіна, Т. Бондарева, К. Маннапова. Спільним для існуючих концепцій життєстійкості є акцент на глибинних психологічних характеристиках таких як: переконання, цінності, самоствалення тощо. Проте, обмеженням є відсутність одноставності в розумінні сутності цього феномену, його основних психологічних компонентів та показників.

В концепції життєстійкості, запропонованій С. Мадді, одним із компонентів цього явища є контроль, який описує переконання у здатності здійснювати вплив на життя та своє місце в ньому. Дослідження, проведені у зарубіжній психології, довели зв'язок цього компоненту із локусом контролю, вперше описаним Дж. Роттером [8]. Відповідно до цього, актуально дослідити особливості життєстійкості осіб з різним локусом контролю. Знання психологічної основи, що складає сутність цих відмінностей дозволяє виділити конкретні аспекти з якими можна працювати з метою покращення адаптаційних можливостей. Часто ці відмінності є доволі глибинними та пов'язані, не стільки з конкретними рисами особистості, реакцією на стрес та стратегіями його долання, скільки із системою сформованих переконань та ставлень до себе, оточуючих та навколишнього світу.

Аналіз наукових джерел та публікацій. В широкому значенні феномен життєстійкості описує ті властивості, що дозволяють долати життєві труднощі та ефективно взаємодіяти з навколишньою дійсністю, зберігаючи при цьому внутрішній спокій та гармонію. Найбільш відомою є концепція Мадді, яка розроблялась в межах психології стресу та стрес-долаючої поведінки та зазнала значного впливу з боку екзистенційної психології. Вчений запровадив відповідне поняття та окреслив його структуру. Життєстійкість – це система переконань щодо себе та навколишнього світу, основу якої складають три компоненти: залученість, контроль та прийняття ризику [9; 10].

Залученість – характеристика ставлення людини до себе, оточуючого світу та характеру взаємодії з ним, яка породжує почуття значущості та самоцінності, що в свою чергу визначає ступінь суб'єктивної включеності особистості в конкретні життєві обставини.

Контроль – переконання у здатності вирішити проблеми, вплинути на обставини та направити їх у бажаному для особи напрямі. Протилежна цьому безпорадність, тобто віра у неконтрольованість ситуації.

Прийняття ризику – переконання в тому, що все, що трапляється, сприяє розвитку, який відбувається при збагаченні власного досвіду новими враженнями. Людина, яка розглядає життя як спосіб отримання досвіду, готова йти на ризик та приймати його можливі негативні наслідки.

Залученість описує самоствалення та ставлення до навколишніх подій. Самоствалення часто трактується вченими як цілісний відгук, загальне відчуття схвалення, в якому втілено переконаність індивіда в своїй значущості, ставлення до всього, що входить в сферу "Я". Воно займає провідну роль в структурі самосвідомості, відображаючи її емоційно-ціннісні аспекти [3]. Проявом позитивного самоствалення можна вважати так зване "почуття власної гідності", критеріями якого є: реалістичний образ Я (чесність та ширість по відношенню до себе), мотивація досягнення (позитивна та адекватна оцінка власних можливостей, вміння втілити задумане) та саморегуляція поведінки (самопідтримка, самозахист, вміння утриматись від неприйнятної поведінки) [7]. Ставлення до обставин може відображатись в оптимізмі, що розглядається як атрибутивний стиль, система переконань особистості, позитивне ставлення до світу або як соціальна установка. Оптимісти очікують позитивного ставлення оточуючих до них та відмінного результату, навіть якщо справи йдуть досить погано. Песимісти навпаки є тривожно налаштованими щодо майбутніх результатів або сумніваються у можливості успіху і часто схильні очікувати від оточуючих негативного ставлення [2; 6]. Однак, все ж як надмірна песимістичність, так і оптимістичність ґрунтуються на нереалістичних очікуваннях щодо подій. У песимістів це може відбуватись завчасно ще до зіткнення

з ситуаціями, оскільки вони схильні концентруватись на невдачах. Оптимісти бувають надто впевненими у власних здібностях та можливостях щодо виконання певних завдань, тому можуть розчаруватися коли в результаті все буде зовсім по-іншому. Тому, життєстійкості сприятимуть радше реалістичні очікування.

Прийняття ризику ґрунтується на сприйнятті подій як виклику та готовності діяти за відсутності надійних гарантій успіху. Емоції, орієнтації, набуті когнітивні схеми визначають особливості сприймання ситуації в умовах ризику та невизначеності. Зокрема, люди, для яких характерне переживання тривоги, схильні завищувати ступінь небезпеки і можливості її втілення. Людям, які навпаки сконцентровані на досягненні мети, властиво занижувати рівень небезпеки і вважати її появу менш можливою, ніж це є насправді [1]. Життєстійкі особи ризикують з метою внесення позитивних змін у власну ситуацію, самовдосконалення та отримання нових вражень. При розгляді відповідного компонента життєстійкості з позиції готовності до змін можна знайти багато спільного з відкритістю новому досвіду у концепції "Великої п'ятірки рис особистості". Ця диспозиція визначає зацікавленість до навколишнього світу, різноманіття інтересів і готовність пізнавати нове. Низька відкритість до досвіду, означає консервативність, надання переваги традиційним цінностям та недовіру до нововведень [5].

Контроль як складова життєстійкості є близьким до локусу контролю, що розкриває стратегії за допомогою яких люди приписують причину та відповідальність за результати своєї діяльності. Особам з екстернальним локусом контролю притаманна переконаність в тому, що все, що з ними відбувається є результатом дії зовнішніх обставин того чи іншого роду. Напротивагу, особи з інтернальним локусом контролю вважають наслідки подій результатом прикладених зусиль та власних психологічних властивостей [4]. Для досягнення високої рівня життєстійкості, особа повинна вміло маневрувати між цими площинами. Тобто, усвідомлювати, що обставини часто є непередбачуваними, оскільки цьому сприяє значна частина факторів виникнення яких є непередбачуваним. Однак, при цьому роль людини не є пасивно визначеною.

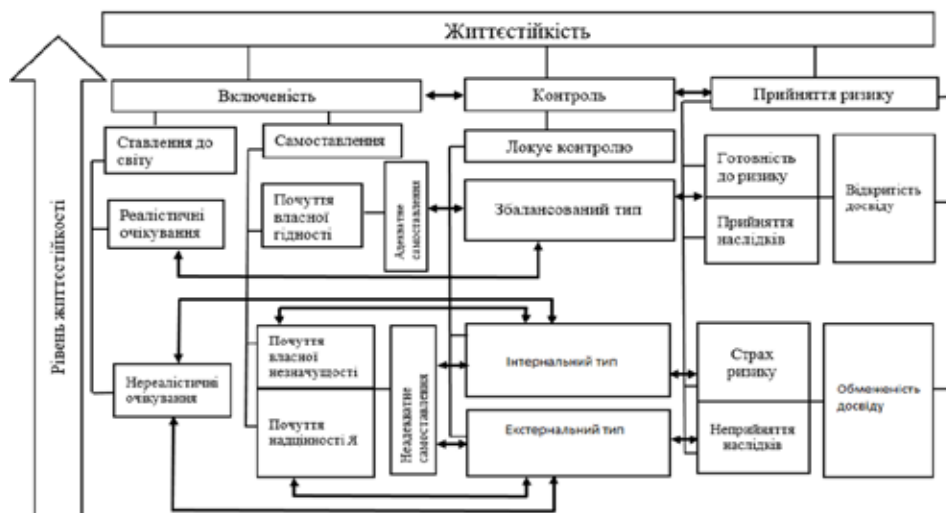

Рис. 1. Теоретична модель життєстійкості у взаємозв'язку з локусом контролю особистості

На основі аналізу праць зарубіжних та вітчизняних дослідників розроблено теоретичну модель життєстійкості осіб з різним типом локусу контролю (див. рисунок 1).

Було припущено, що високому рівню життєстійкості сприяє баланс між екстернальним та інтернальним локусом контролю, який втілений у адекватному самоставленні особистості та реалістичних очікуваннях стосовно подій. Збалансований локус контролю сприяє готовності особистості до ризикованих ситуацій та прийняттю можливих наслідків цих подій, які не відповідають очікуванням, та пов'язаний із відкритістю досвіду як особистісною рисою.

Низькій життєстійкості сприяють виражені інтернальний/екстернальний локус контролю, які пов'язані з неадекватним самоставленням та нереалістичними очікуваннями стосовно подій. Для екстернального типу характерне занижене самоставлення та песимістичні очікування. Для інтернального – переживання надцінності Я та нереалістичний оптимізм. Екстернальний локус контролю призводить до страху ризику, оскільки особистість очікує втілення негативного сценарію і не ризикуючи відгороджує себе від можливих невдач. При інтернальному локусу контролю особистість може бути схильною до ризику, однак не приймає наслідки подій, якщо вони відрізняються від її очікувань. Неприйняття наслідків та страх ризику пов'язані із консервативністю та вузьким колом інтересів.

Постановка задачі. Метою дослідження є теоретично окреслити та емпірично перевірити модель життєстійкості у зв'язку з локусом контролю особистості. В дослідженні взяли участь 60 осіб віком від 19 до 47 років, серед яких 35 жінок та 25 чоловіків. У роботі використано методики: тест життєстійкості С. Мадді (адаптований Д. Леонтєвим), тест-опитувальник "Рівень суб'єктивного локусу контролю" Дж. Роттера (адаптований Е. Бажиним, С. Голинкіною та А. Еткіндом), опитувальник самоставлення В. Століна, тест на оптимізм "ELOT" Е. Чанга (адаптований М. Замишляєвою), опитувальник на схильність до ризику О. Шмельова, опитувальник на мотивацію досягнення успіху та уникнення невдач А. Реана, українська адаптація короткого п'яти факторного опитувальника особистості (TIPI-UKR).

Виклад основного матеріалу дослідження. Був здійснений поділ досліджуваних на три групи за шкалою загальної інтернальності. Першу групу "інтернальний локус контролю", склали 17 осіб, результат яких більший ніж 7 стенів. В другу групу "екстернальний тип" увійшли 20 досліджуваних, що набрали менше ніж 5 стенів. Третю групу, "збалансований локус контролю", склали 23 осіб, результат яких від 5 до 7 стенів. Послугуючись критерієм Шеффе проведено порівняльний аналіз за загальними особливостями життєстійкості та релеватними до неї показниками. Так, з'ясовано ($p < 0,01$), що інтернали ($M = 106,47$) є більш життєстійкими у порівнянні з екстерналами ($M = 74,7$) та особами із збалансованим локусом контролю ($M = 85,52$). Однак, суттєвих відмінностей між групами із екстернальним та збалансованим типами локусу контролю не було виявлено. Результати свідчать про те, що інтернали рідше переживатимуть відчуження, частіше вдаються до дій, які вимагають зусиль та ризику для досягнення успіху в житті. Їм характерне переконання у здатність впливати на події.

Результати показали ($p < 0,01$), що інтернали мають суттєво вищі значення за загальним показником самоставлення ($M = 86,58$; $M = 61,33$) у порівнянні з особами з екстернальним типом локусу контролю. При цьому, інтернали мають вищу самоповагу, розуміють власні сильні та слабкі сторони та сприймають ставлення оточуючих людей в позитивному ключі. Крім того, характеризуються високим інтересом до власної персони. Особи із збалансованим типом локусу контролю суттєво не відрізняються від інших типів. Єдиним в цьому випадку диференціюючим ці три групи параметром виступає самокерівництво ($p < 0,05$). Причому, інтерналам ($M = 91,51$) найбільш притаманна здатність

бути внутрішньо послідовним, самоорганізовуватись та управляти власною діяльністю, у порівнянні з екстерналами ($M = 51,73$) та особами із збалансованим локусом контролю ($M = 74,20$). Позитивне сприймання власної особистості, впевненість в собі, може лежати в основі віри у здатність вплинути на ситуацію та змінити її. Впевнені люди високо оцінюють власні здібності, переконанні у можливості долати труднощі, тому рідше будуть звинувачувати зовнішні обставини і прохати про допомогу.

Як показують результати ($p < 0.01$), екстернали ($M = 35$) є більш песимістичними у порівнянні з інтерналами ($M = 22,47$) та мають відносно вищі значення ($p < 0.05$) за цією шкалою від осіб із збалансованим типом локусу контролю ($M = 28,60$). Пояснення цього факту скоріше за все полягає в тому, що невдачі сприймаються такими особами якої загроза, якої не можливо уникнути та запобігти наслідкам. Ймовірно песимізм буде викликаний усвідомленням підпорядкованості обставинам, на які не можна вплинути.

За готовністю до ризику не було виявлено суттєвих відмінностей в розглянутих групах. Однак, особи з інтернальним типом локусу контролю ($M = 16,29$) більш мотивовані на досягнення успіху у порівнянні з екстерналами ($M = 12,65$). Відмінності вказаних груп від групи, що включає досліджуваних із збалансованим типом локусу контролю ($M = 14,43$) були виявлені при $p < 0.05$. Крім того, певною мірою інтернали ($M = 11,82$) є більш відкритими до нового досвіду ніж екстернали ($M = 9,45$). Це вказує на те, що внутрішній локус контролю визначає широту інтересів та спрямованість на розвиток, однак не передбачає ризиковану поведінку, яка може бути непоміркованою.

З метою аналізу кореляційних зв'язків між складовими життєстійкості та шкалами інших опитувальників був застосований критерій Пірсона. З'ясовано, що чим вища залученість, тим вищі самоставлення ($r = 0,53$) та оптимізм ($r = 0,47$). Прийняття ризику не має зв'язку із схильністю до ризику. Проте, вказаний компонент життєстійкості прямо пов'язаний із мотивацією досягнення успіху ($r = 0,45$) та відкритістю досвіду ($r = 0,32$; $p < 0,05$).

Для аналізу зв'язків інтернальності із життєстійкістю застосовано критерій рангових кореляцій Спірмена. Прийняття особистої відповідальності тісно співвідноситься із залученістю ($r = 0,57$), вірою у здатність впливати на ситуації ($r = 0,56$) та прийняттям ризику ($r = 0,56$).

Зростання внутрішнього локусу контролю супроводжується підвищенням загального самоставлення ($r = 0,50$) та його окремих аспектів: "самоповаги" ($r = 0,62$), "очікуваного відношення" ($r = 0,36$), "реального відношення" ($r = 0,46$), "саморозуміння" ($r = 0,46$) та "самокерівництва" ($r = 0,67$). Менш значимими ($p < 0.05$) є виявлені зв'язки із "самоінтересом" ($r = 0,28$) та "самоприйняттям" ($r = 0,25$). Особи, які беруть відповідальність

Рис. 2. Зв'язок життєстійкості із самоставленням, оптимізмом, мотивацією досягнення успіху та відкритістю досвіду

за власне життя, схильні приписувати передусім собі роль у досягненні успіхів та подоланні невдач, а не зовнішнім обставинам та соціальному оточенню, що відображається у високій самооцінці та здатності до управління власною діяльністю. Оскільки вони не шукають причину невдач в лиці інших людей та не звинувачують у власних труднощах, то це може позитивно впливати на суб'єктивну оцінку оточення та відносини загалом.

Що більший рівень інтернальності в різних життєвих сферах, то менш особа є схильною до песимізму ($r = -0,58$; $p < 0,01$). Ймовірно, оскільки інтерналі беруть відповідальність за власну долю і вважають, що лише вони є творцями власного майбутнього, то можливі невдачі їх не лякають. Екстернали, як вже було сказано, вважають події не контрольованими та хаотичними, тому передбачають можливе втілення негативного сценарію.

Що вища інтернальність, то більш виражені мотивація досягнення успіху ($r = 0,54$; $p < 0,01$), відкритість досвіду ($r = 0,30$; $p < 0,05$) та менш схильність до ризикованої поведінки ($r = -0,31$; $p < 0,05$). Відповідно прийняття особистої відповідальності за події у власному житті передбачає спрямованість на реалізацію власних цілей та інтерес до нових занять. Однак, така особа може уникати зайвого ризику, що ймовірно пов'язано з тим, що вона достатньо все обдумує, оскільки в разі невдачі картатиме передусім саму себе, тому уникає непоміркованих рішень.

З метою визначення того як групуються взаємопов'язані психологічні параметри в трьох групах досліджуваних був застосований факторний аналіз методом головних компонент з обертанням результуючої нормативної матриці факторних навантажень методом Varimax. На підставі критерію "кам'янистого осипу" було виділено 3 фактори в кожній із груп (див. рисунок 3).

Результати свідчать про те, що для інтерналів важливий оптимізм, який тісно пов'язаний із життєстійкістю. Такі особи намагаються за можливості уникати ризикованих рішень, але все ж готові виходити за межі зони комфорту та приймати ризик, якщо в них достатньо виражена мотивація досягнення. В екстерналів життєстійкість та спрямованість на досягнення пов'язані із вірою у здатність впливати на обставини. Для них характерні песимізм та консервативність, схильність триматись за старе, ніж пробувати себе в новій та різноманітній діяльності. Для групи із збалансованим типом притаманне зниження

Інтернальний тип	Екстернальний тип	Збалансований тип
Оптимістичні установки: -оптимізм (0,80) -включеність (0,76) -контроль (0,84) -життєстійкість (0,85)	Потреба в контролі: -включеність (0,82) -контроль (0,90) -життєстійкість (0,89) -мотивація успіху (0,77)	Песимістичні установки: -песимізм (-0,84) -включеність (0,72) -прийняття ризику (0,85) -життєстійкість (0,76) -глобальне самоставлення (0,74)
Уникнення ризику: -готовність до ризику (0,87) -інтервальність (-0,79)	Обмеженість досвіду: -готовність до ризику (0,80) -відкритість досвіду (-0,75)	Зниження інтернальності: -інтернальність (-0,85)
Спрямованість на досягнення: -прийняття ризику (0,90) -мотивація успіху (0,77)	Песимістичні установки: -песимізм (-0,86) -глобальне самоставлення (0,80)	Спрямованість на досягнення: -контроль (0,71) -мотивація досягнення (0,87)

Рис. 3. Трьохфакторна структура життєстійкості у групах за типом локусу контролю

рівня суб'єктивного локусу контролю, яке ймовірно і визначає специфіку психологічних особливостей. Що краще такі особи ставляться до себе, оцінюють оточення та приймає ризик, то менш песимістичні. Що цікаво, наявність цілей та спрямованість на їхнє досягнення визначитиме віру у можливість впливати на обставини. Можливо відсутність мети є причиною сумнівів та зневіри в цьому випадку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, найбільш життєстійкими є особи із вираженим інтернальним локусом контролю, що спростовує висунуті припущення. Відносно найнижчий рівень життєстійкості в осіб з екстернальним типом локусу контролю, які при цьому суттєво не відрізняються від осіб із збалансованим типом. Інтерналам у порівнянні з екстерналами притаманні висока самооцінка, мотивація досягнення успіху та менша схильність до песимізму. Внутрішній локус контролю передбачає прагнення до збагачення власного досвіду цікавою та різноманітною діяльністю. Однак, при цьому такі особи певною мірою є схильними уникати ризикованих ситуацій.

На результати дослідження могли вплинути обмеження діагностичного інструментарію. Розробки потребує методика, яка би якісно визначала збалансований локус контролю. Труднощі пов'язані із розмежуванням адекватних та неадекватних форм самоставлення та реалістичних очікувань від нереалістичних. Оскільки тип локусу контролю визначає рівень життєстійкості особистості, предметом для майбутніх досліджень можуть слугувати чинники, які впливають на його розвиток. Знання останніх в свою чергу дозволило би формувати бажаний рівень суб'єктивного контролю, що в свою чергу сприятиме життєстійкості.

Список використаної літератури:

1. Безродний А. В. Схильність до ризику як особистісна детермінанта небезпечної діяльності. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2010. № 7. С. 33–45.
2. Борисенко О. М., Ріжок В. В. Оптимізм як показник емоційної зрілості особистості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2017. № 1. С. 162–168.
3. Горбатих В. В. Самоставлення особистості як емоційний компонент самосвідомості. *Вісник Запорізького національного університету «Педагогічні науки»*. 2010. № 2(13). С. 48–52.
4. Демчук О. А. Локус контролю в структурі Я-концепції особистості як когнітивна детермінанта вибору копінг-стратегій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2016. № 2(1). С. 53–58.
5. Кліманська М. Б., Галецька І. І. Українська адаптація короткого пятифакторного опитувальника особистості (TIPI-UKR). *Psychological Journal*. 2019. Vol. 5(9). P. 57–74.
6. Кузнецова М. М. Оптимізм в системі понять позитивної психології. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2017. № 56. С. 146–158.
7. Чиренко Н. В. Почуття власної гідності: критерії та показники. *Інститут проблем виховання АПН України*. 2008. № 1(12). С. 115–119.
8. Florian V., Mikulincer M., Taubman O. Does hardiness contribute to mental-health during a stressful real-life situation: the roles of appraisal and coping. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995. Vol. 68(4). P. 687–695.
9. Maddi S. Hardiness: An Operationalization of Existential Courage. *Journal of Humanistic Psychology*. 2004. Vol. 44(3). P. 278–298.
10. Maddi S. The story of hardiness: Twenty years of theorizing, research, and practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*. 2002. Vol. 54(3). P. 173–185.

THE HARDINESS OF PEOPLE WITH DIFFERENT TYPES OF LOCUS OF CONTROL

Nataliia Hrebin

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000
e-mail: nataliya.hrebin@lnu.edu.ua*

Oleksandr Krupnik

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000
e-mail: oleksandr.krupnik@lnu.edu.ua*

The present study examined the hardiness of people with different types of locus of control. Questionnaires were completed by 60 people aged 19 to 47. According to the theoretical model of the study, each of the hardiness subscales contains sub-components. This made it possible to expand the original concept. "Commitment" is determined by high self-esteem and optimism, "Control" through types of locus of control, and "Challenge" by risk-taking, approach motivation, and openness to experience. When we center a certain type of locus of control, the overall structure of hardiness changes. The types of locus of control determine the features of self-esteem, expectations regarding events and willingness to take risks. The findings showed that, the highest level of hardiness is characteristic of respondents with an internal locus of control. Internals are characterized by high self-esteem, approach motivation and less tendency to pessimism. The locus of control directly correlates with openness to experience, but such persons are inclined to avoid risky situations. Respondents with an external type of locus of control have a lower level of hardiness. They are characterized by low self-esteem, avoidance motivation and pessimistic expectation. The external type of locus of control predicts conservatism, however, such individuals are more prone to risky behavior. In the study, an attempt was made to analyze the balanced type of locus of control. Respondents with a balanced type of locus of control have a lower level of hardiness than pronounced internal type. This group does not significantly differ from externals in general aspects of hardiness. However, such persons are less pessimistic, more motivated to achieve success and tend to self-management, that is, planning and organizing their own activities in the direction of achieving goals, controlling their own behavior. They are characterized by a lower self-esteem, doubts, conviction of their own inability to cope with certain difficulties.

Key words: hardiness, locus of control, self-esteem, optimism, risk-taking.